

**Слово на ректора на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“ проф. дфн Анастас Герджиков
24 май 2016 г.**

Скъпи колеги,

Честит празник на българската просвета и култура и на славянската писменост!

Макар че е обявен за официален празник през 1990 г. честването на този най-български ден започва през Възраждането с училищните тържества, които са били организирани на 11 май – църковния празник на двамата свети братя Кирил и Методий. Имаме много сведения от средата на XIX в. за службите и празненствата посветени на него, но изглежда корените на празника са по-стари – арменски пътеписи описват празник на българската писменост още през 1803 г.

Къде са българското образование, българската култура и българската писменост днес – двеста години по-късно и над сто години след като Стоян Михайловски и Панайот Пипков създават химна „Върви народе възродени“?

Вместо на кирилица, пишем електронни писма и участваме в чата на развалена латиница, която подигравателно сме нарекли методиевица. За култура нямаме пари, така че ако някой посвети живота си на театъра или българската литература, се обрича на апостолски труд, възнаграден с мизерно съществуване. Младите музиканти могат да избегнат тази нерадостна съдба, избирайки между имитацията на американския хип хоп и родния фолк – пародията на българския фолклор. Част от читалищата – тези уникални български културни институции – са закрити, а останалите тънат в недоимък.

През последните 20 години Софийският университет „Св. Климент Охридски“ се опитва да поддържа най-високо качество чрез инвестиции в библиотеки, лаборатории и апаратура, които повишават качеството, но и изискват финансиране, а субсидията се разпределяше според броя на студентите, независимо от резултатите. При всеки опит да обясним този проблем, ни се отговаряше „А другите как се справят?“.

Това е същото, както ако в една фабрика се произвеждат обувки с високо качество, ръчно и от истинска кожа, а в друга – не толкова добри обувки от изкуствена кожа, държавата изкупува обувките на двете фабрики на еднаква цена и всеки път, когато фабриката с по-качествените обувки протестира, че така ще фалира, отговаря „А другите как се справят?“.

Така достигнахме до момента, в който и „другите“ престанаха да се справят.

Досегашната система на финансиране според броя на студентите (едва през последните години малка част от субсидията се разпределяше според качеството) стимулираше задържане на повишаването на качеството (защото то струва скъпо и не носи по-голяма субсидия) и увеличаване на броя на студентите и на новите специалности, в които даденият университет няма традиция и капацитет за изследвания и обучение.

Последните четири правителства и народните представители осъзнаха проблема и положиха сериозни грижи за стимулиране на качеството на висшето образование. Стратегията за развитието на висшето образование в Република България и изменението на Закона за висше образование от 1 март тази година предвиждат размерът на държавната субсидия за висшите училища да се

определя не само въз основа на броя на студентите, а и според качеството на обучението и количеството и качеството на научните изследвания, като в същото време броят на студентите, субсидиран от държавата, се намали.

Софийският университет подкрепя изцяло тази реформа и становището на Управителния съвет на Съвета на ректорите по този въпрос, в което се казва:

„Това е революционна промяна на финансовия модел, която ще оздрави цялата система на висшето образование, защото ще стимулира висшите училища да повишават качеството в специалностите, в които са най-добри и да ограничат приема в специалностите, в които нямат достатъчен капацитет.

Тази промяна изисква усилия и вероятно ще предизвика несъгласието на тези, които не искат да ги положат.

Новият финансов модел няма алтернатива. Ако не го въведем, университетите, постигнали високо качество, което им струва по-скъпо, ще се принудят да го понижат, защото иначе няма да издържат финансово. В същото време университетите, които искат стария модел на финансова уравниловка да се запази, няма да избегнат финансовия колапс поради демографската криза.“

Затова е необходимо министърът на финансите да подкрепи провеждането на тази важна реформа, както я подкрепи преди една година при внасянето на изменението на Закона за висшето образование, с което се въвежда новия финансов модел. Стратегията за развитието на висшето образование и Законът за висшето образование предвиждат реформата да се движи с ежегодни темпове, които ни радват, но които са неизпълними само с реструктуриране на системата. Вътрешните ресурси на системата,

които могат да се преразпределят в резултат на реструктуриране, са не повече от 10 на 100, докато Стратегията и законът изискват пренасочване на средства от брой студенти към стимулиране на качеството в размер на 20 на сто годишно.

Затова през следващите 3 години са необходими допълнителни средства за системата на висшето образование от поне 10 на сто годишно.

Това ще бъде мъдър политически ход и далновидна инвестиция, защото иначе реформата ще бъде спряна от съпротивата на висшите училища, които не я приемат, а запазването на статуквото ще струва на бюджета много повече.

Ако искаме европейска икономика, имаме нужда от образование и наука на европейско ниво. Само те могат да доведат до по-висока производителност и до иновации, а поддържането им на досегашното ниво означава да се примирим завинаги с кризата – демографска, икономическа и духовна.

Нека на празника не се впускаме в повече финансови анализи, а да си припомним, че тази година се навършват 1070 години от смъртта на Свети Иван Рилски, 610 години от кончината на Св. Киприян Български, а вероятно и на Св. Патриарх Евтимий.

Навършват се и 1100 години от успението на най-великия ученик на светите братя – Св. Климент Охридски, патрон на най-стария български университет – Софийския.

Да благодарим на всички, които въпреки трудностите пазят и развиват българската духовност. Да им пожелаем дълги години здраве и творчески сили за доброто на нашите деца и на всички нас!

Да пожелаем на българските учители и преподаватели да постигнат много удовлетворение и успехи и да работят сред разбиране от страна на обществото, оценени справедливо и по достойнство. На хилядите артисти, режисьори, поети, писатели, художници, музиканти, читалищни деятели и творци на родната култура пожелавам да покорят нови върхове и да получат заслужено признание, за да ни радват и да утвърждават славата на една страна с традиции, но и с духовно бъдеще.

А всички ние българите, любители на просветата и културата, да се преклоним пред техния труд и да не забравяме, че няма да сме истински хора без стремеж към знание и любов към словото, изкуството и духовността.